



GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Röster från handledning

Ett redskap för verksamhetsutveckling

Liv Hyltén-Cavallius

Examensarbete:	15 hp
Program:	Specialpedagogiska programmet, SPP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt 2013
Handledare:	Inger Berndtsson
Examinator:	Anders Hill
Rapport nr:	VT13-IPS-12 SPP600

Abstract

Examensarbete:	15 hp
Program:	Specialpedagogiska programmet, SPP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt 2013
Handledare:	Inger Berndtsson
Examinator:	Anders Hill
Rapport nr:	VT13-IPS-12 SPP600
Nyckelord:	Förskola, verksamhetsutveckling

Syfte

Syftet med studien är att med grund i en livsvärldsansats beskriva hur tre förskolelärare i ett arbetslag upplever specialpedagogisk handledning. Den kvalitativa ansatsen avser att besvara vilka arbetsätt och situationer pedagogerna förändrar i anslutning till handledningen och hur arbetssituationen för arbetslaget utvecklas.

Metod

I studien genomfördes observationer vid tre handledningstillfällen ledda av en specialpedagog. Två gruppintervjuer skedde av arbetslaget i anslutning till det första och tredje handledningstillfället. Efter andra handledningstillfället intervjuades förskollärarna enskilt. Studien var regionaliserad till förskollärarnas livsvärld i förskolan och därmed begränsas undersökningen till att studera de tre förskollärarna.

Resultat

Resultatet i studien visade att förskollärarna i samband med den specialpedagogiska handledningen förbättrade sitt samarbete i arbetslaget. Informanterna upplevde att det var lättare att be varandra om hjälp och i resultatet skildrades hur arbetslaget kände en större väkänsla. Det framkom även att informanterna kände sig mer positiva och glada i anslutning till handledning. Förändring i verksamheten visade sig i att förskollärarna ändrade på sitt arbetsmönster vid den dagliga samlingen. En av pedagogerna var alltid på plats i rummet innan samlingen startade och visade barnen till sina platser. Trots att studien var gjord under en begränsad tid och med marginella resurser kan resultatet tolkas som att specialpedagogisk handledning påverkade förskollärarna positivt och det gynnar barn i behov av stöd.

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Inger Berndtsson, som med stort engagemang och kunskap har bidragit till att uppsatsen har kommit till och förhoppningsvis blir klar. Självklart har mina barn, Hanna, Oscar, Elsa och min livskamrat Fredrik också varit ett stöd för mig genom skrivprocessen.

Innehållsförteckning

Abstract	I
Förord	II
Innehållsförteckning	III
1. Inledning	5
1.1 Syfte	6
2. Tidigare forskning som relateras till specialpedagogisk handledning	7
2.1 Reflekerande samtal	7
2.2 Handledning som skolutvecklingsprojekt	8
2.3 Handledning som specialpedagogiskt uppdrag	8
2.4 Risker med handledning	10
3. Teorianknytning utifrån en livsvärldsansats	11
3.1 Livsvärld	11
3.2 Levd kropp.....	11
3.3 Horisontbegreppet	12
4. Metod	13
4.1 Metodologiska konsekvenser vid en livsvärldsansats	13
4.1.1 Urval	13
4.1.2 Studiens upplägg och genomförande	14
4.2 Metoder som använts i studien	14
4.2.1 Gruppintervjuer.....	14
4.2.2 Enskilda intervjuer	15
4.3 Bearbetning av resultat och analys	15
4.3 Studiens trovärdighet.....	17
4.5 Etiska överväganden.....	18
5. Resultat och analys	20
5.1 Sammanfattning av den första gruppintervjun	21
5.1.2 Analys av första gruppintervjun	22
5.2 De enskilda intervjuerna	23
5.2.1 Moa	23
5.2.2 Gun.....	23
5.2.3 Siv	24
5.2.4 Analys av de enskilda intervjuerna	24
5.3 Den avslutande gruppintervjun.....	25
5.3.1 Analys av den avslutade gruppintervjun.....	26
6. Diskussion	28
6.1 Metoddiskussion	28
6.2 Resultatdiskussion	28
6.3 Specialpedagogiska implikationer	29
6.4 Förslag till vidare forskning	30
7. Slutord	31

Referenslista.....	32
Bilagor	35

1. Inledning

Förskolan är idag en plats där alla barn möts. En del barn är i behov av stöd och för att kunna tillgodose behovet hos alla barn kan den specialpedagogiska handledningen hjälpa pedagogerna i deras arbete. I skollagen framgår det att förskolan är skyldig att ge stöd till de barn som kräver det.Handledning ledd av en specialpedagog bidrar till att förskollärarna får strukturerat samtalsstöd. Specialpedagogens kompetenser efter avslutad utbildning står beskrivet i examensordningen. Där framgår att den specialpedagogiska rollen är att ”visa förmåga att vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i pedagogiska frågor för kollegor, föräldrar och andra berörda” (SFS 2007:638). Det tolkar jag som att det specialpedagogiska stödet kan ges i form av handledning.

En milstolpe i förskolans framväxt är enligt Persson (1998) barnstugeutredningen 1972 som föreslår en gemensam daghemsverksamhet och deltidsgrupp (lekskola). I utredningen fastslogs att barn med särskilda behov sågs som en viktig del av förskoleverksamheten. I förarbetet till förskolans läroplan finns även det särskilda stödet med och Persson (1998) skriver att två av de övergripande målen är:

- att genom pedagogisk gruppverksamhet, ge barnen stöd och stimulans för deras emotionella, sociala och intellektuella utveckling och bidra till goda uppväxtvillkor.
- att ge barn med särskilda behov stöd i sin utveckling och den omsorg som dessa speciella behov kräver (s. 71).

Med livsvärld som grund avser den här studien att sätta handledningen i ett större sammanhang. Från ovanstående citat kan det tolkas som att argumentet för att bedriva specialpedagogisk handledning finns och den medverkar till att hjälpa pedagogerna att möta den naturliga variationen som finns i en barngrupp. Studien vill bidra till att specialpedagogiska forskningens teoretiska kunskaper påverkar förhållningssätt och lärmiljöer i förskola/skola och samhälle. Teori och perspektiv innebär att en karta över verkligheten skapas och att områden ringas in, som kan vara möjligheter respektive hinder för barnet i verksamheten. Däremot anser Danielsson och Liljegren (1996) att kartan endast är teori och den kan vägleda oss i mötet med barnet i verkligheten.

När en specialpedagog håller i handledning innebär det att de pedagogiska diskussionerna blir djupare, än om de förs av förskollärarna själva i arbetslaget. Vidare framskrivs i läroplanstexten för förskolan att det är personalens förmåga att förstå och samspela med barnet som är det centrala för barn i svårigheter:

Personalens förmåga att förstå och samspela med barnet och få föräldrarnas förtroende är viktig, så att vistelsen i förskolan blir ett positivt stöd för barn med svårigheter. Alla barn ska få erfara den tillfredsställelse det ger att göra framsteg, övervinna svårigheter och att få uppleva sig vara en tillgång i gruppen (Lpfö 98, s. 5).

I Bladinis (2004) avhandling följer vi tio specialpedagoger och i resultatet beskrivs hur specialpedagogerna upplever sin handledning. Studien visar att handledningssamtalen kan ses som ett verktyg och ett tillfälle för reflektion för pedagogerna i förskolan. Utifrån en livsvärldsansats vill denna studie beskriva hur några förskollärare, under ett par månader påverkas av handledningen ledd av en specialpedagog. Hur upplever de handledda pedagogerna sin handledning? Med andra ord, hur kan handledningen ledd av en

specialpedagog bidra till att stötta pedagogerna och sedermera vara ett stöd för barn i behov av särskilt stöd. Beskrivningen av pedagogisk handledning utgår ifrån Lendahls Rosendahl och Rönnerman (2002). Författarnas syn på handledning, innebär att den bidrar till att de pedagogiskt yrkesverksamma tillsammans utvecklar den pedagogiska verksamheten.

Handledningens innehåll utgår ifrån lärares vardag, deras erfarenheter, intresseområden och frågor. Handledningen kan fokusera antingen på tänkandet av den egna praktiken och därmed leda till en ökad förståelse av densamma eller handlingar i praktiken som prövas och omprövas för att leda till att denna förändras och förbättras (Lendahls Rosendahl & Rönnerman, 2002 s. 13).

1.1 Syfte

Undersökningens syfte är att redogöra för tre pedagogers erfarenheter av specialpedagogisk handledning i förskolan och hur upplevelsen påverkar deras tankar och handlingsmönster i barngruppen. Studien belyser hur tre förskollärares regionala livsvärld i förskolan påverkas av handledningen. Genom nedanstående frågeställningar studeras handledningen utifrån deltagarnas perspektiv:

- 1) Hur erfar tre förskollärare specialpedagogisk handledning?
- 2) Hur beskriver pedagogerna sin förändring kopplat till arbetet i barngruppen?
- 3) Hur upplever de handledda sin arbetssituation efter handledning?

2. Tidigare forskning som relateras till specialpedagogisk handledning

Specialpedagogisk forskning har enligt Ahlberg (2007) historiskt beskrivit individer eller grupper av individer i behov av särskilt stöd och hur man med olika metoder har hjälpt dessa individer. Ahlberg skildrar ämnet specialpedagogik som ett tudelat ämne där specialpedagogik dels kan ses som ett verksamhetsfält och dels som ett forskningsfält. Studier som rör specialpedagogik handlar om hur forskning och verksamhetsfält samverkar. De pedagogiska diskussioner som förs i handledning ledd av en specialpedagog sätter fingret på situationer som uppstår i yrket och förskollärare kan med hjälp av forskning se händelser utifrån ett annat perspektiv. Även Björk-Åkesson (2007) anser att specialpedagogisk forskning idag studerar faktorer och processer som belyser hur utveckling, lärande och delaktighet påverkar barn- och ungdomars lärande. Med följande citat redogör Björk-Åkesson (2007) för hur specialpedagogik bidrar till att skapa en skola för alla.

För att skolan ska möta alla barns behov behövs gedigen kunskap om hur vi ska möta variationen i utveckling och lärande hos alla barn. Diskussionen behöver också fokuseras på prevention och intervention, och hur lärmiljöer som möter alla barns olika behov ska utformas. Det behövs idag en fördjupad diskussion om hur en ”skola för alla” kan ge goda sammanhang för utvecklande och lärande för alla barn (s. 87).

Persson (1997) hävdar att i likhet med ovanstående handlar den specialpedagogiska forskningen om att forskaren söker relationen mellan ideologi (styrdokument) och realitet (hur verksamheten ser ut i verkligheten). I handledningen ledd av en specialpedagog innebär det att forskning används för att förstå skolans och förskolans praktik. Kapitlet nedan har till uppgift att belysa det valda forskningsområdet. Specialpedagogisk handledning kan ses utifrån olika perspektiv, där reflekterande samtal kan vara ett och skolutvecklingsprojekt ett annat. Slutligen diskuteras risker med handledning.

2.1 Reflekterande samtal

Forskningsresultat från Ahlberg (1992, 1995, 1999) framhåller att reflekterande samtal mellan pedagog och forskare medverkar till att lärarna förändrar undervisningen. Det kan också tolkas som att pedagoger problematiserar kunskapsinnehållet och reflekterar över det i handledning. När pedagogerna har reflekterande samtal om matematikundervisningen påverkas barnens sätt att ta sig an grundläggande matematiska begrepp. Ahlberg anser att barnens förmåga att ta sig an ämnet om lärarna i förskolan och skolan medvetet uppmärksammar matematiken och använder ett varierat undervisningssätt. Ett annat resultat av författarens studier skildrar hur samtal med klasslärare och specialpedagoger bidrar till ett förändrat arbetssätt hos lärarna. Däremot hävdar Ahlberg (1999) att ett förändringsarbete ses som något som är varje lärares enskilda uppgift och är något som hela skolan måste arbeta med. Det tolkar jag som att handledning ledd av en specialpedagog kan förstås som ett sätt att stödja pedagogerna i sitt arbete. Innehållsligt betonar författaren hur språk och kommunikation påverkar matematikundervisningen.

Vidare har även Ahlberg (2002) studerat skolan som organisation och social praktik, där forskningen handlar om att studera undervisningen i matematik i två klasser, år 4 och 5. Där hävdar författaren i sitt resultat att pedagogiska samtal som bedrivs mellan pedagogerna och

forskarna medverkar till att lärarna i studien blir medvetna om sina värderingar inför metod och arbetssätt. Ett annat resultat av Ahlbergs (2002) undersökning skildrar hur samtalen påverkar lärarnas inställning till ämnet matematik:

Lärarna reflekterar över hur olika arbetssätt kan bidra till elevernas lärande och förändrar på olika sätt undervisningens innehåll och organisering för att möta alla elevers särart och skapa ökande möjligheter för alla elever att lära. Lärarnas upplevda krav på att eleverna ska hinna med alla uppgifter i läroboken avtar och de intar efterhand en mer reflekterande hållning som i större utsträckning är riktad mot kvalitet istället för kvantitet (s. 65).

2.2Handledning som skolutvecklingsprojekt

Skolforskningen i Sverige (Berg, 2003; Blossing, 2008; Scherp, 2009) behandlar olika typer av samtal som ett sätt att förändra och bedriva skolutveckling i förskola och skola. Den specialpedagogiska handledningens uppdrag uppfattar jag kan vara ett sätt för ett arbetslag att få hjälp med att strukturera upp pedagogiska samtal. I specialpedagogens uppdrag ingår att pedagogerna i ett arbetslag får diskutera sitt yrkesuppdrag. Förändringsarbete är något som är en fortgående process i en verksamhet och Blossing (2008) använder ordet förbättringsarbete, när han menar skolutveckling. Enligt författaren handlar förändring om hur rektor ordnar en organisation för samarbete och hur denna kan ledas över tid. Det handlar således om hur väl lärare och skolledare samarbetar men även hur vuxna interagerar med eleverna och på så vis förbättras elevernas lärande i skolan. Det finns liknande tankegångar hos Scherp (2009) och dessa samtal uppkallar Scherp *lärsamtal*. När förskollärarna synliggör förgivettaganden om uppdraget i förskolan skapar det en samsyn i arbetslaget. Författaren anser att arbetslag i förskola och skola är en *lärgrupp* och Scherp betonar att för att få till stånd en förändring behöver pedagogerna ha en förståelse av sitt uppdrag.

Berg (2003) hävdar att syftet med ett pedagogiskt samtal är att lärare eller förskollärare diskuterar yrkesuppdraget. Det pedagogiska samtalet bidrar till att pedagogerna får kunskap om vad styrdokumentet (lokala dokument, läroplaner och skollagen) uttrycker och hur de faktiska förutsättningarna på förskolan eller skolan ser ut. Författaren kallar styrdokument för skolans yttre ramar. Det innebär att under samtalet dryftas hur lokaler, tjänstefördelning och barngrupper påverkar det dagliga arbetet i barngruppen. Pedagogiska samtal innebär att pedagogerna för en dialog mellan vad de är ålagda att göra enligt stat och kommun och hur de kan utföra uppdraget utifrån rådande förutsättningar. Lärarna upptäcker å sin sida i det pedagogiska samtalet vad Berg kallar ett *frirum*. Det specialpedagogiska uppdraget kan liknas vid att pedagogerna i verksamheten med hjälp av handledning inser att de själva kan påverka arbetssituationen och hur de kan göra det.

2.3Handledning som specialpedagogiskt uppdrag

Avhandlingar som tar upp ämnet specialpedagogisk handledning är t.ex. Bladini (2004) och Sahlin (2004). I studierna redogörs för hur specialpedagogerna upplever sin handledning och vilka ämnen som diskuteras där. Bladini (2004) och Sahlin (2004) studerar däremot inte med grund i en livsvärldsansats hur förskollärare i förskolan upplever sin handledning och vilka förändringar som sker i barngruppen till följd av en specialpedagogisk handledning. Däremot redogör Hammarström-Lewenhausen & Ekström (1999) för hur handledare och förskollärare använder sig av handledda grupper i förskolan. Författarna hävdar att handledningssamtalet bidrar till att förskollärarna gör en reflektion över den egna praktiken. Handledningen kan anses bidra till en individuell och kollektiv kompetensutveckling hos förskollärarna och

arbetslagen. Författarna refererar till Lauvås och Handal (2001) som benämner handledning som ett sätt att utveckla en praxisteori. Dessa tankegångar om hur handledning medverkar till en kollektiv kompetens återkommer i forskningslitteraturen hos Bladini (2004), Sahlin (2004), Åberg (2009) och Gjems (1997). Hammarström-Lewenhaugen (2006) upptäcker i sin genomgång av studien att handledningssamtalet bör styras av de handleddas diskussionsämnen och att eventuell fortbildning är en bonus. Författaren hävdar också vikten av att handledaren poängterar görandet i handledningen och samtalen bidrar till att förskollärarna förändrar sitt arbete på förskolan.

Sahlin (2004) belyser i sina forskningsresultat hur specialpedagogen bedömer specialpedagogisk handledning av pedagoger som en metod att möta barn i behov av särskilt stöd. Liknande tankegångar finns även i Bladini (2004) resultat som betonar att en del specialpedagoger ser sin roll som förändringsagenter. I handledning väcker specialpedagogen frågor hos pedagogerna och det innebär att pedagogerna vågar pröva nya saker i barngruppen. Enligt författarna (Bladini, 2004; Sahlin, 2004) ser sig specialpedagogerna som ett "bollplank" till pedagogerna och som en person som kan stötta pedagogerna genom att hjälpa dem att se saker från ett nytt perspektiv. Bladini framhåller också att det är viktigt att det upprättats ett kontrakt mellan deltagarna i handledning. I kontraktet ska de yttre ramarna för samtalen finnas med, såsom tid och plats, och vad handledningen avser att behandla. Det innebär att det måste finnas utrymme i förskolelärarens schema för handledning och det innefattar även att en lämplig lokal för samtal finns att tillgå. Innan en handledning sätts in i ett arbetslag anser Bladini att en del specialpedagoger väljer att göra observationer i barngruppen innan första handledningen.

Ytterligare resultat från Sahlins (2004) studie betonar hur specialpedagogerna deltar i att påverka skolans förändringsarbete genom handledning. Parallellt till Sahlins nämnda resultat finns även i Bladinis (2004) forskningsresultat, där handledning beskrivs som ett rum för reflektion. Dessutom visar resultatet från båda undersökningarna att specialpedagogen i ett handledningstillfälle blir expert på att ställa frågor som får deltagarna att se sin situation från ett nytt perspektiv. I den specialpedagogiska handledningen är uppdraget att diskutera pedagogiska dilemman från vardagen. I viss riktning pekar Bladinis forskningsresultat mot att specialpedagogen i sin funktion skapar kommunikativa rum för samtal som medverkar till detta.

Professionell handledning belyser Gjems (1997) är ett sätt att lyfta fram kunskaper som finns i handledningsgruppen genom att ha göra deltagarna medvetna om den kunskap som deltagarna i handledningen har. Även Rönnerman (2007) framhåller att handledning som en metod att sätta ord på vardagshändelser. Vidare hävdar författaren att pedagogisk handledning utvecklas till att vara en särskild del av handledningsfältet, där syftet är kompetensutveckling. Med andra ord kan syftet med specialpedagogisk handledning vara som Björk-Åkesson (2007) föreslår ett sätt att skapa optimala förutsättningar för lärande för barn i behov av stöd. Ainscow (1998) anser även han att specialpedagogik kan bidra till ett förändrat arbetssätt när pedagogerna i verksamheten reflekterar över sitt yrke och intar ett mer kritiskt förhållningssätt till sitt utövande. Författaren betonar följande:

I have come to the view that progress towards the creation of schools that can foster the learning of all children will only occur where teachers become more reflective and critical practitioners, capable of and empowered to investigate aspects of their practice with a view of making improvements (s. 11).

2.4 Risker med handledning

I föregående avsnitt beskrivs positiva effekter av handledning. Men handledning av en personalgrupp kan enligt Kvale (2007) vara ett sätt av indirekta och mjuka former av social kontroll. Författaren beskriver hur handledning kan uppfattas vara ett svar på sätt att stärka pedagogerna i sin personliga och professionella utveckling. Enligt Stiwne (2005) kan handledning uppfattas som "dåligt" när deltagarna i handledning är behov av hjälp från personalavdelningen. Dock har handledningen en central plats inom utbildning och behandlingssammanhang betonar författaren. Det är därmed viktigt att uppmärksamma handledningens både nytta och risker. Näslund (2007) anser därför att syftet med handledning måste vara tydligt, samt att det är betydelsefullt att alla inblandade förstår hur makten mellan handledare och handledd påverkar samtalet. Handledningens förutsättningar och ramar måste vara tydliga för alla som deltar i handledningen, något som Bladinis forskningsresultat framhåller. Slutligen beskriver Normell (2002) tre faktorer för en lyckad handledning; personlig mognad, en trygg yrkesidentitet och intresse för uppgiften.

3. Teorianknytning utifrån en livsvärldsansats

I kapitlet redogörs för hur en livsvärldsansats bidrar till att beskriva förskollärares upplevelse av specialpedagogisk handledning. Ansatsen medverkar till att uttrycka förändringar som skildras i anslutning till handledning. Bengtsson (2005) anser: ”En forskningsansats innehåller filosofiska ställningstaganden av ontologiskt och epistemologiskt slag, dvs. grundantaganden om vad verklighet och kunskap är” (s. 9). Vidare skildrar Husserl (i Bengtsson, 2005) att forskaren gör ett antagande om det som skall studeras och på det viset gör forskaren en regionalisering av ontologin. Därmed begränsas frågorna i studien till den verkligheten som berör studien. Den avgränsande verkligheten i studien är att följa tre förskollärare på deras arbetsplats (a.a).

3.1 Livsvärld

Livsvärld är ett centralt begrepp i ansatsen. Livsvärlden är den värld, som alla lever och verkar i. Livsvärlden beskrivs som någons förgivettagna upplevelsevärld. Husserl (beskriven av Bengtsson, 2005) menar att begreppet livsvärld är den värld som alla människor upplever som given och självklar. Studien som vill belysa hur förskollärarna upplever handledning och livsvärlden inbegriper vad varje pedagog erfar är möjligt i anslutning till handledning. Därmed är livsvärlden olika för olika förskolelärare i samma arbetslag (Bengtsson, 2005). Studien handlar om att lyfta fram tre pedagogers skildringar av hur ett antal handledningar påverkar deras vardag på förskolan. Begreppet livsvärld används för att få en förståelse för hur situationer upplevs för pedagoger i anslutning till handledningssamtal. Livsvärlden består inte i vad som är möjligt för alla i en given situation, utan utformas utifrån vad som är möjligt för en given person i en given situation. Det kan tolkas som att begreppet livsvärld i studien redogör för hur pedagogerna upplever olika situationer på förskolan och hur dessa upplevs i anslutning till handledning. Bengtsson (2005) anser livsvärld innefattar:

Livsvärlden är den värld som vi alltid redan lever i tillsammans med andra människor och som vi kan stå i ett kommunikativt förhållande till. Livsvärlden är således en social värld med mänskligt skapande föremål och mänsklig organisering av livet, traderat från människa till människa (s. 18).

Studiens syfte är att skildra förskollärarnas regionala livsvärldar. Varje förskollärare upplever handledning och förändringar som har skett i anslutning till det individuellt. Men eftersom arbetslaget arbetar tätt tillsammans under en dag, kan det tolkas som att arbetslagets enskilda livsvärldar sammanflätas och bildar en delad kollektiv livsvärld.

3.2 Levda kropp

Förskolelärarna erfar livsvärlden via kroppen och Bengtsson (2005) skriver ”att med den levda kroppen som utgångspunkt befinner vi oss alltid redan i ett interaktivt förhållande till allt vi möter i världen” (s. 25). Det betyder att förskollärarnas möte med världen sker genom handlingar och aktiviteter. Det kan tolkas som att den levda kroppen också redogör för när en vana förvärvas och Merleau-Ponty (2006) skriver: ”En rörelse är inlärd när kroppen har förstått den, när den med andra ord har införlivat den i sin «värld»...” (s. 101). I studien beskriver förskollärarna situationer som har förändrats och arbetssätt som har skiftat i anslutning till handledning. Merleau-Ponty framställer den levda kroppen och dess handlingar

som ett medel för kommunikation med världen. För att få en förståelse för förskolläraernas handlingar används Merleau-Pontys (enligt, Bengtsson, 2001) beskrivning av den levda kroppen: ”Om vår kropp är vår tillgång i världen, så förstår vi att varje förändring av den medför en förändring av världen” (s. 79).

3.3 Horisontbegreppet

För att förstå hur förskollärarna i studien redogör för sitt förändrade tanke- och arbetssätt används horisontbegreppet. Det medför att handledningssamtalen är referenspunkter i studien. Förskolelärarnas tidigare erfarenheter konfronteras med kollegornas i handledningssamtal. Utifrån tre handledningssamtal görs jämförelser och antagande i analysen om förskollärarnas förändring i anslutning till handledning. Vidare skildrar Husserl (refererad i Bengtsson, 2001) begreppet horisont som att varje erfarelse av någonting vi gör i världen har betydelse. I studien innefattas även tanke- och känslomässiga utvecklingar som sker i anslutning till handledning. Vidare skildrar Husserl hur den yttre horisonten förändras i världen. ”Den yttre horisonten är således mer eller mindre öppen och obestämd och genom att jag rör mig i rummet förskjuts min horisont” (s. 19). I handledningssamtal dryftar pedagogerna möjligheter och begränsningar, i analysen tolkas dessa beskrivna situationer utifrån begreppet.

4. Metod

Kapitlet tar upp metodologiska konsekvenser av en livsvärldsansats. I studien används observationer, gruppintervjuer och enskilda intervjuer som metoder för att besvara frågeställningarna. I kapitlet diskuteras studiens genomförande och hur bearbetningen av resultat genomförs. Slutligen avhandlas etiska principer för studien.

4.1 Metodologiska konsekvenser vid en livsvärldsansats

Forskningsansatsen för studien har grund i en livsvärldsansats. Bengtsson (2005) betonar att ha grund i en livsvärldsansats betyder att studien per automatik är kvalitativ. Vidare anser författaren att förutsättningen för att bedriva livsvärldsforskning är att två grundläggande villkor är uppfyllda: "För det första att livsvärlden kan göras till undersökningsobjekt och för det andra att livsvärlden inte förblir en filosofi" (s. 29). Studiens syfte är att redogöra för tre pedagogers erfarenheter från specialpedagogisk handledning i förskolan och hur upplevelsen påverkar deras tankar och handlingsmönster i barngruppen. Enligt Bengtsson kan flera metoder användas för att besvara frågeställningarna i en livsvärldsansats. Det innebär att observationer av tre autentiska specialpedagogiska handledningar, gruppintervjuer och enskilda intervjuer genomfördes i studien. Samtliga intervjuer utfördes på förskollärarnas enskilda och gemensamma planeringstid. Därmed är studien inte en tillrättalagd undersökning, utan den kan ses som en del av den naturliga verksamheten på förskolan. Arbetslaget i studien är vana vid att få handledning av en specialpedagog och därigenom representerar arbetslaget det som skall studeras. Vidare är de tre förskollärarna i undersökningen en representant för kollektivet förskolelärare och för den egna individuella personen (Bengtsson, 2005). Syftet med en livsvärldsansats menar Bengtsson är att studera en mindre grupp istället för en större population. Därför kan inte begreppet generaliserbart användas i en livsvärldsansats hävdar författaren.

4.1.1 Urval

Informella kontakter användes för att hitta en specialpedagog, som bedrev handledning i förskolan. I augusti månad 2013 tas den första telefonkontakten med den berörda specialpedagogen. Specialpedagogen i studien är knuten till ett större stödteam i den aktuella stadsdelen. I hennes upptagningsområde finns flera förskolor. Specialpedagogen tillfrågade flera arbetslag, som hon tidigare handlett om de var intresserade att delta i en studie rörande handledning. Under augusti månad skrev arbetslaget i studien en skriftlig förfrågan till stödteamet i sin stadsdel. I samband med den skriftliga förfrågan erbjöd specialpedagogen det aktuella arbetslaget att delta i berörd studie.Handledningsomgången var således en naturlig del av arbetslagets planerade aktivitet under hösten. Arbetslaget i studien består av tre förskolelärare, som får tre handledningssamtal vid tre tillfällen, oktober, november och december.

I slutet av september skickades ett e-postsvar från berörd specialpedagog. Hon beskrev hur ett arbetslag var intresserad av att delta. Då sändes ett e-postmeddelande till henne, där forskningsfråga och praktiska detaljer rörande intervjuer och antal deltagare framställdes. Specialpedagogen var en gate-keeper för mig i kontakten med arbetslaget. Gate-keeper anser Aspers (2011) är nyckelperson och utan specialpedagogen har studien inte kunnat utföras. Via specialpedagogen fick jag vid första handledningssamtalet tillträde och acceptans hos

arbetslaget. Specialpedagogen tillfrågade ett arbetslag som hon tidigare handlett. Detta påverkade i sin tur urvalet i undersökningen. Däremot anser Bengtsson (2005) är det en fördel för studie med grund i en livsvärldsansats att arbetslaget representerar det som studien vill lyfta fram. Därför anser jag att arbetslagets positiva inställningar till specialpedagogisk handledning bidrog till undersökningens positiva resultat. Det kan både tolkas vara till studiens fördel och en del av dess svaghet att arbetslaget vill ha specialpedagogisk handledning. Däremot anser jag att i likhet med Bengtsson att arbetslagets vana att ha specialpedagogisk handling är till studiens fördel.

4.1.2 Studiens upplägg och genomförande

Studien startade med telefonkontakt med berörd specialpedagog. Under september månad bokades det in tre specialpedagogiska handledningstillfällen som sträckte sig från oktober till december. De etiska ställningstagandena var aktuella under hela processen. Därför var det viktigt att inte transkribera samtalet som fördes vid handledningen. Det var även betydande att informera om tystnadsplikt och samtyckeskravet vid intervjuer och handledningssamtal. Intervjuguider till gruppintervjuer och enskilda intervjuer utarbetades under september och oktober. Vid utskrifterna av dessa lades en stor vikt vid att få ett etiskt perspektiv. Efter första handledningen i oktober bokades det in två gruppintervjuer, samt tre enskilda intervjuer med förskollärarna i arbetslaget. Den första och sista gruppintervjun gjordes tre dagar efter den första och sista handledningen. Efter handledning nummer två intervjuades förskollärarna enskilt vid ett tillfälle under en treveckors period. Intervjuerna transkriberades i anslutning till samtalen. Därefter analyserades materialet. Om det framkom information som kan härledas till enskilda barn togs detta inte med vid utskriften. På förskollärarnas avdelning intervjuades arbetslaget under deras gemensamma planeringstid. Det har också varit betydelsefullt att intervjuerna fördes under avslappnade och lugna former. Därför valde jag att intervjua förskollärarna på deras arbetsplats (Kvale & Brinkmann, 2009). Intervjuerna följde en utarbetad intervjumall (se bilaga 2, 3, 4).

4.2 Metoder som använts i studien

Vid tre handledningssamtal deltog jag som passiv observatör. Observationerna medverkade till att genomförandet av gruppintervjuer och kvalitativa halvstrukturerade enskilda intervjuer fungerade bra. Handledningen ägde rum i arbetslagets personalrum. Den kända miljön och den positiva stämningen vid samtalen hjälpte till vid den personliga kontakten med förskollärarna. Atmosfären och den goda stämningen från handledningen medförde också att intervjuerna upplevdes som positiva. Eftersom jag deltog som observatör innebar det att förskollärarna och jag medverkade i en gemensam aktivitet och vid intervjuerna kunde jag förstå situationer som tagits upp av förskollärarna vid intervjuerna.

4.2.1 Gruppintervjuer

Arbetslaget i studien kan liknas vid en fokusgrupp, och Wibeck menar att avsikten med att använda fokusgrupp som metod är att samla in data genom gruppinteraktion (Wibeck, 2010). Vidare anser Wibeck fokusgruppen som en forskningsteknik som har formen av ett strukturerat samtal. Författaren hävdar följande: "Hur användbar data som genereras från fokusgruppen beror till stor del på hur deltagarna känner sig inför att dela med sig av sina tankar och erfarenheter i gruppen" (s. 29). I berörd studie lämpade sig denna metod bra eftersom arbetslaget upplevdes som en trygg grupp och har inga svårigheter att diskutera. Invändningar mot en alltför trygg grupp har varit att en enighet kan uppstå, en så kallad

kohesion (Wibeck, 2010). Däremot framhåller författaren att forskningsmetoden med fördel kan användas när syftet är att ta reda på en grupps uppfattningar om ett ämne. Vilket i föreliggande studie resulterade i att gruppintervjuerna används för att beskriva arbetslagets kollektiva förväntningar och förändringar. Studien startade och avslutades med en gruppintervju, där arbetslaget har inslag av en fokusgrupp. I studien nyttjas ordet gruppintervju istället för fokusgruppsintervju. Under intervjun satt informanterna på sina vanliga platser kring ett rektangulärt bord på avdelningen. Informanterna satt vid samma plats som när de har sin gemensamma planeringstid. Intervjun startades med att jag sätter på inspelningen på mobilen och ordningen på frågorna följde intervjumallen. Jag ställde frågorna muntligt och informanterna besvarade frågorna i tur och ordning som de satt runt bordet. Vid den första gruppintervjun inväntade informanterna varandra och ingen av deltagarna pratade i munnen på någon annan. Under den andra gruppintervjun fördes en livligare diskussion mellan deltagarna. Informanterna inväntade varandra och jag behövde inte styra upp samtalet. Den största skillnaden mellan den första och sista gruppintervjun var att i den andra intervjun upplevde jag att informanterna såg sig mer som en grupp, än vid första tillfället. Karaktären på samtalet var i form av en diskussion. Gruppintervju nummer ett tog 20 minuter och gruppintervju nummer två hölls i cirka 45 minuter.

4.2.2 Enskilda intervjuer

För att skildra en förändring hos förskollärarna i anslutning till handledning genomfördes flera nedslag i förskollärarnas regionala livsvärld på förskolan. Vid förskollärarnas enskilda planeringstid satt informanterna och jag mitt emot varandra vid ett rektangulärtbord i ett av grupprummen på förskoleavdelningen. Under de tre intervjuerna användes samma rum och plats. Inspelningen startade efter att vi satt oss ner runt bordet och därefter satte jag på inspelningen på mobilen. Jag följde intervjumallen när jag ställde intervjufrågor till informanten. De enskilda intervjuerna tog ungefär 20-25 minuter. Det medförde att gruppintervjuer och den enskilda intervjun till syfte är att åskådliggöra varje enskild förskollärare och arbetslagets kollektiva upplevelse av handledning. Kvale och Brinkmann (2009) redogör för den kvalitativa halvstrukturerade livsvärldsintervjun. ”Den definieras som en intervju med målet att erhålla beskrivningar av intervjupersonernas livsvärld i syfte att tolka innebörden av de beskrivna” (s. 19). Vidare anser författarna att: ”Den kvalitativa forskningsintervjun är en metod som ger ett privilegierat tillträde till människors upplevelser av den levda världen” (s. 45).

Vid intervjutillfällena har det skapats språkliga möten mellan livsvärldarna och Bengtsson (2005) hävdar att vid en intervju innebär det att förskollärarnas och min livsvärld måste mötas. Således var jag en del av studien, eftersom möten mellan mig och pedagogerna påverkade tolkningen av resultatet. Schütz (citera i Bengtsson, 2005) hävdar att samhällsvetenskaplig forskning handlar om människors förståelse av verkligheten. Intervjuerna bidrog därmed till att förstå pedagogernas upplevelse av handledning.

4.3 Bearbetning av resultat och analys

Under handledningen fördes personliga anteckningar. Dessa anteckningar utgjorde ett stöd inför de anslutande intervjuerna (Kvale & Brinkmann, 2009). Bearbetningen av data har skett parallellt med observationer och intervjuer. I gruppintervjuer och de enskilda intervjuerna gav förskollärarna exempel på konkreta situationer som förändrades i anslutning till handledningen. Bearbetning av data medverkade till att förstå pedagogernas redogörelse av sina handlingar. Utifrån data var redovisning av resultatet att lyfta fram skillnader och likheter mellan pedagogerna genom att i analysen använda livsvärldsansatsen (Kvale & Brinkmann,

2009). Denscombe (2009) hävdar att analysen av kvalitativ data bygger på fyra vägledande principer;

- slutsatser ska vara fast förankrade i data
- förklaringar av data ska komma ur en mycket noggrann läsning av data
- undvika att föra in egna obefogade fördomar
- använda en repetitiv process (Denscombe, 2009, s. 367-368)

I forskningslitteraturen (Denscombe, 2009; Kvale & Brinkmann, 2009; Wibeck 2010) används ordet kvalitativa data, data och det jämföras med ordet empiri. I föreliggande studie har orden använts som synonymer. Vidare betonar Denscombe (2009) att kvalitativ data kan produceras med hjälp av olika forskningsmetoder. Författaren hävdar, "att meningen i kvalitativ data alltid ingriper en tolkningsprocess där forskaren producerar mening ur rådata" (s. 368). I berörd studie de vägledande principer (se ovan) medverka till att analysera rådata (intervjuer och observationer) och därefter framskriva förändringen i resultatet (Larsson, 1986). Denscombe har åsikten att forskaren tolkar data och jag beslöt att deltagande observationer, enskilda intervjuer och gruppintervjuer var nedslag i förskolläraernas regionala livsvärld på förskolan. Tidsmässigt ligger första gruppintervjun i oktober, den enskilda intervjun i november och den avslutade gruppintervjun i december. Genomläsningen av data görs flera gånger och bearbetning och analys genomfördes efter varje handledning.

Denscombe (2009) anser att forskaren gör vissa nyckelbeslut vid analysen av de kvalitativa data. Resultatet av analysprocessen genomgås av att vissa delar av data prioriterades. Vad var figur och vad var bakgrund? I studien är fenomenet handledning och motivet till studien är att belysa hur deltagarna upplevde handledningen. Resultatet från den första gruppintervjun framkom genom att jag läste igenom den utskrivna intervjun ett flertal gånger. Informanternas återkommande beskrivningar av vad de vill att handledningen ska ge beskrevs med hjälp av förskolläraernas egna ord och fraser i den första gruppintervjun. Utgångspunkten för studien var att följa arbetslagets kollektiva och enskilda förändringar (Kvale & Brinkmann, 2009; Denscombe, 2009). Forskningsfrågan styrde vad som är relevant att lyfta fram i resultatet och Bengtsson (2005) hävdar följande:

I stället för att uppställa sökandet efter väsen eller variation som princip för bearbetning av det empiriska materialet är det utifrån en livsvärldsansats inte rimligt att ensidigt bearbeta materialet efter bara den ena eller den andra principen. Det empiriska materialet bör få komma till uttryck på sina egna villkor inom ramen för den fråga det vill vara ett svar på (s. 53).

Vid bearbetning av det utskrivna materialet åstadkoms en tolkning om vad som var karaktäristiskt från varje intervju. I resultatet skildras informanternas beskrivningar och därefter görs en tolkning av intervjun. Ödman (1998) hävdar att: "»Tolkning« utgör därför vattendelaren mellan en kvantitativ resp. kvalitativ uppfattning om vad som är vetenskap" (s. 19). Vid analysen av texterna används *horisontbegreppet* för redogörelsen av hur förskolläraernas tankar och arbetssätt förändrades i anslutning till handledning. Berndtsson (2001) framhåller hur deltagarna i sin studie tar sig an aktiviteter i vardagen efter att ha förlorat synen. Författaren belyser hur deltagarna i undersökningen har fått lära om. Författaren skapar begreppet *möjlighetshorisont* för att redogöra för hur människor med en synskada erövrar sin vardag. I resultatet framhåller Berndtsson (2001) hur individerna skapar förändring genom aktivitet och handling:

Handlingshorisonten innebär alltså att man åter börjar utföra egna handlingar. Den markerar en rörelseriktning mot en ökad kompetens. I det fält som har

öppnats av möjlighetshorisonen träder personerna in som agenter. De är inte längre enbart hänvisade till att få hjälp av andra, de har själva börjat agera (Berndtsson, 2001, s. 275).

Horisontbegreppet använde jag för att skildra förskollärarna skiftande tankemönster och aktiviteter i anslutning till handledning. Enligt Berndtsson (2009) är: "Horisontbegreppet som metafor för lärande och progression blir härmed grundläggande för att kunna förstå förändringar i livet samt hur dessa ska kunna övervinnas" (i Berndtsson, 2001, s. 255). Begreppet horisont är en metafor för hur människor uppfattar vad som är möjligt i en viss situation. Berndtsson (2001) refererar till Schütz som anser att aktiviteter är kopplade i ett tidsflöde och han beskriver att handlingar är riktade mot ett mål.

Aktivitet, menar Schütz, har en relation både till vår historia likväl som till vår kommande tid, dvs. framtiden. För att beskriva dessa tidsliga relationer använder Schütz olika handlingsmotiv. För att se hur en handling är motiverad ur vårt förflutna, från vår tidigare historia, använder sig Schütz av begreppet därför-att-motiv (because-motive). Om en handling däremot är riktad mot framtiden använder han begreppet för-att-motiv (in-order-to-motive). Att ha en för-att-motiv för en handling innebär att man har ett mål som man strävar mot, man har något som man vill uppnå (i Berndtsson, 2001, s. 314-315).

Analysen av resultatet bestod i att förstå pedagogernas beskrivningar av sina förändringar som skett i samband med handledning. Ansatsen innebär att förändringen som skett hos varje förskolelärare skildras i resultatet genom att pedagogerna gav exempel på känslor eller aktiviteter som skiftades i anslutning till handledningen. Med hjälp av kvalitativa intervjuer skapades naturliga språkliga möten mellan förskollärarna och mig. Vilket innebär att förskollärarna beskrev sin regionala livsvärld. Eftersom observationer av tre handledningstillfällen förekom i studien fanns även inslag av en etnografisk metod. Fördelen med ansatsen är som Bengtsson (2005) betonar: "Poängen med en livsvärldsansats är att studera världen som den visar sig för den andra" (s. 32). Livsvärldsansatsen var ett sätt att utifrån begreppen *livsvärld*, *horisontbegreppet* och *den levda kroppen* göra en redogörelse för hur handledningen beskrivs utifrån dessa perspektiv.

4.3 Studiens trovärdighet

Termer som reliabilitet och validitet används bäst vid en kvantitativ studie. I en kvalitativ studie som har till syfte att beskriva förskolelärarens upplevelse, är det bättre att i likhet med Trost (2011) använda begreppet trovärdighet. I undersökningen används öppna ostrukturerade frågor vid intervjuerna, där informanterna besvarade frågorna med egna ord, där jag också formulerade följdfrågor och anpassade tonlägen och pauser (Kvale, 1997). Däremot anser Kvale och Brinkmann (2009) att studiens tillförlitlighet påverkas av forskarens kunskaper inom ämnet och hur väl frågorna avser att behandla det som ska studeras. I studien besvarades frågorna vid de enskilda intervjuerna med allmänna ordalag. Författarna har åsikten att utskriften av intervjuerna påverkar analysen. Vid arbetet med att beskriva resultatet från intervjuerna kan vissa delar av materialet uppfattas som ytliga. Förskollärarna beskriver hur handledningen har påverkat deras arbetssätt genom att ge exempel på konkreta situationer som har fått en ny struktur. Jag anser i likhet med Kvale och Brinkmann (2009) att: "Utskrifter är kort sagt utarmade, avkontextualiserade återgivning av levande intervjusamtal" (s. 194). Begreppet trovärdighet byggde i studien på hur väl förändringen hos förskollärarna framskrevs i resultatet och analysen. Genom att jag aktivt lyssnade på alla

intervjuerna analyserade jag det som passade undersöknings ämne och syfte (Kvale & Brinkmann, 2009). Stor hänsyn togs också till Vetenskapsrådets (2007) etiska riktlinjer. Det betyder att känsliga uppgifter om enskilda barn, föräldrar och personal inte tagits med vid utskrifterna.

Kontakterna med pedagogerna i studien upplevdes som positiva under arbetets gång och vid intervjuer och handledning var stämningen god och avspänd, även Kvale och Brinkmann (2009) anser att en kvalitativ intervju är kopplad till en positiv upplevelse. Där både den som intervjuar och den som blir intervjuad berikas. I föreliggande studie genomfördes gruppintervjuer i samma lokaler som förskollärarna vanligtvis vistas i. Samtalstonen i intervjuerna var av positiv karaktär och förskollärarna visade stort intresse och engagemang vid intervjusituationen. Eftersom antalet personer som är med i en kvalitativ undersökning påverkade arbetsinsatsen hävdar jag i likhet med Stukát (2011) att det är svårt att bestämma vad som är ett bra antal deltagare för en studie. Vidare anser Kvale & Brinkmann (2009) att det alltid finns en risk med en kvalitativ studie att antingen bli för stora eller för liten.

Intervjuernas trovärdighet byggde på att intervjufrågorna inte upplevdes som ledande och informanten kände att den ska ge ett rätt svar (Larsson, 1986). Det var viktigt att pedagogerna uppfattade att de kan lita på mig och att jag i arbetet tolkade dem rätt, för det påverkade studiens tillförlitlighet. Aspers (2011) anser att frågan om antal intervjuer, som krävs för en kvalitativ studie avgörs när forskaren har gjort sin analys. Här upptäckte jag att det hade varit en fördel för studien att ha intervjuat förskollärarna under fler tillfällen och under en längre tid. Då hade förskollärarna givit fler och mer varierande beskrivningar av upplevelsen av handledning. Det hade också ökat studiens tillförlitlighet, om jag hade bedrivit observationer i förskollärarnas dagliga yrkesutövande. Därmed skulle förskollärarnas tankegångar från handledningen ha visat sig ännu tydligare i arbetet med barngruppen.

Vid första handledningstillfället tilldelades informanterna i studien en anteckningsbok. Syftet med boken var att informanterna kunde göra små noteringar i den mellan handledningstillfällena. Med hjälp av anteckningarna ville jag få fram vilka processer och tankegångar som hade satts igång hos arbetslaget efter en handledning. Min upplevelse är att arbetslaget upplevde detta som svårt. Vid den enskilda intervjun använde några förskollärarna dessa anteckningar i form av stödord. Min utgångspunkt var att informanterna hade skrivit ner tankar och idéer som de fått mellan handledningarna. Anteckningarna skulle jag sedan använda i arbetet och dessa skulle vara ett komplement till intervjuerna. Det hade däremot varit bättre om jag hade gjort fler observationer och samtal med förskollärarna på förskolan mellan intervjutillfällena.

4.5 Etiska överväganden

Val av ansats innebar att förskollärarna öppnade upp sin livsvärld och informanterna delgav en del av sig själva. Därför var det betydelsefullt att undersökningens syfte och uppläggning presenterades tydligt för deltagarna. Jag anser att studien har följt de etiska riktlinjerna från Vetenskapsrådet (2007). Vidare hävdar Kvale & Brinkmann (2009) att de etiska överväganden som görs i en kvalitativ undersökning är aktuella under hela processen. För mig innebar det att jag ofta fick ta ställning till hur frågor och citat skulle presenteras i studien. Vid det första handledningssamtalet fick arbetslaget skriftlig och muntlig information om studien (bilaga 1). Jag berättade öppet om min studie och deltagarna i studien gav sitt skriftliga samtycke att vara med. Det delgavs även information om att informanterna ha rätt att avbryta sitt deltagande när som helst under studiens gång. I föreliggande studie fick berörd förskolerektor samma information som deltagarna i studien. I likhet med Berndtsson (2009) anser jag att en livsvärldsansats ålägger särskild vikt vid de etiska aspekterna, eftersom man

kommer människor nära och det empiriska materialet består av deras livsvärld. Det var även av stor vikt med konfidentialitet i arbetet och det innebär att förändra namn på undersökningspersonerna. Anteckningarna från handledningen, där känsliga uppgifter kunde härledas till enskilda barn och vuxna, transkriberats inte. Det som sagts vid handledningen var inte en del av empirin. Vidare anser Ödman (1998) att en god sed är att låta pedagogerna läsa den utskrivna intervjun. Vid första handledningstillfället valde förskollärarna att få läsa en sammanfattning av den transkriberade intervjun. Efter att resultat sammanställdes skickades en kopia till arbetslaget via e-post. Arbetslaget har inte givit några kommentarer på det utskrivna materialet. Intervjuerna har spelats in på mobil och därefter transkriberades utskriften ordagrant. Efter studiens slut kommer utskrifterna att förvaras på ett säkert ställe i mitt hem.

5. Resultat och analys

Syftet med intervjuerna är att synliggöra förskolelärares och arbetslagets kollektiva förväntningar inför handledningen. Bakgrunden till att handledningen ägde rum var att arbetslaget i studien efter sommaruppehållet upplevde att deras grupp fungerade dåligt. Förskollärarna i studien beslöt sig att ta kontakt med stödteamet i sin stadsdel. I sin skriftliga förfrågan till specialpedagogen i teamet beskrev en av förskollärarna i arbetslaget att gruppen ville få stöd i att bemöta barnen på avdelningen på ett bättre sätt. De tre handledningstillfällena är ett resultat av att det aktuella arbetslaget gör en skriftlig förfrågan till ett stödteam i sin stadsdel. Förskollärarna i intervjuerna beskriver att de ville få handledning av en specialpedagog för att se saker från ett nytt perspektiv.

Innan handledningen startade kom specialpedagogen från stödteamet ut på avdelningen för att observera samspelet mellan personalen och barngruppen. Efter observationens slut samtalade specialpedagogen med arbetslaget. Specialpedagogen berättade vad hon hade lagt märket till under sina timmar på avdelningen. Då diskuterades kritiska situationer som uppstod på avdelningen. Dessa situationer var röriga och det förkom konflikter mellan barnen, det handlade om hur lunchen, samlingen och vilan på avdelningen kunde förändras. Vid dessa situationer fanns en gemensam nämnare som innebär att barnen i gruppen förflyttade sig från ett ställe till ett annat. Förskolelärares beskrev hur Evas observation påverkade dem och tankegångar från det första samtalet tas även upp av arbetslaget vid den första handledningen. Jag tolkar det som att den första handledningen är en fortsättning av det första samtalet.

Informanterna i studien bildar ett befintligt arbetslag, som får specialpedagogisk handledning av Eva. Arbetslaget har tidigare fått handledning av Eva. Specialpedagogen är en uppskattad person och informanterna upplever att de blir bekräftade i sin yrkesroll av henne. Eva har arbetat inom förskolans värld i 20 år. Hon uttrycker att hon har gått den långa vägen från barnskötare till förskollärare och sedan till specialpedagog. Specialpedagogens relation till informanterna och förskolan är god och hon beskriver arbetslaget med positiva ordalag. Alla personer som deltar i undersökningen får fingerade namn. Här nedan ges en presentation av arbetslaget:

Siv: Har arbetat som förskollärare sedan mitten av 1970-talet. Den största yrkesverksamma tiden har hon arbetat i en grannkommun. För tio år sedan flyttade hon till en större stad i Sverige och började arbeta på den berörda förskolan.

Gun: Har arbetat som förskollärare sedan slutet av 1970-talet. I ett tiotal år arbetade hon i en förort. Därefter har Gun varit knuten till ett stödteam i den aktuella stadsdelen. Sedan tre och ett halvt år tillbaka arbetar hon på den berörda förskolan.

Moa: Arbetar som förskollärare sedan två år tillbaka. Innan hon kom till den berörda förskolan arbetade Moa på två andra förskolor, dels i den aktuella kommunen och dels i en grannkommun.

Förskolan är placerad mitt i bostadsområdet i en större stad. I området finns villor och flerfamiljshus. Stämningen bland barnen på gården är trivsamt och atmosfären bland personalen är avslappnad. Jag får en känsla av att personalen som arbetar här trivs med sitt uppdrag. Förskolan upplevs som en lugn och trygg plats, där personal och barn fungerar väl tillsammans. Det är även något som bekräftas av specialpedagogen och förskollärarna. På förskolan finns två förskoleavdelningar och handledningen äger rum i ett litet rum mellan

avdelningarna. Det är en av avdelningarna som ingår i studien. Det lilla personalrummet är beläget mellan avdelningarna. I rummet finns två stora bekväma soffor och informanterna sitter i sofforna medan handledaren sitter på en stol intill. Jag sitter snett bakom specialpedagogen. Utformningen av rummet gör att alla har god ögonkontakt med varandra, vilket i sin tur gör att kommunikationen mellan alla i rummet blir tydlig.

Under handledningen är stämningen i rummet lugn och avspänd och dialogen mellan förskolelärare och specialpedagog sker på ett respektfullt sätt. Specialpedagogen som håller i handledningen utstrålar positiv energi. Vid de tre handledningstillfällena lyfter Eva fram och poängterar det som pedagogerna hanterar väl. I samma stund utmanar hon informanterna till att ta nästa steg, för att komma vidare med situationer som behöver förändras. Jag upplever att specialpedagogen poängterar möjligheterna för pedagogerna i varje situation. Informanterna å sin sida uttrycker att det är skönt att få handledning, eftersom de beskriver att de får respons på sitt arbete. Däremot uppfattar jag att arbetslaget ger uttryck för att samtalen också innebär en ökad stress. När informanterna har handledning passar den andra avdelningen deras barn, samtidigt som de tar hand om barnen, på sin egen avdelning. Jag får en känsla av att informanterna upplever att handledningen innebär en ökad arbetsbelastning för kollegorna på den andra avdelningen. Informanterna i studien efterfrågar handledning på arbetslagets gemensamma planeringstid, som för tillfället är under kvällstid.

Under septembermånad kommer specialpedagogen Eva ut och observerar samspelet i barngruppen under några timmar. Efter observationen samtalar arbetslaget om vad som skett och därefter bokades det in tre handledningstillfällen. I resultatet redovisas intervjuerna som sker i anslutning till handledningen. Analysen består i att beskriva hur förändringar som har skett. För att skapa en mer överskådlig bild har jag valt ut att dela in intervjuerna och handledningen på följande vis:

Oktober	Handledning 1	Intervju med hela arbetslaget (bilaga 2)
November	Handledning 2	Enskild intervju med förskollärarna (bilaga 3)
December	Handledning 3	Intervju med hela arbetslaget (bilaga 4)

5.1 Sammanfattning av den första gruppintervjun

Vid den första gruppintervjun intervjuas hela arbetslaget. Förskolelärarna använder sina ordinarie lokaler under planeringstiden och det är under den tiden som jag intervjuar dem.

Moa berättar: ”Jag tycker det är bra att specialpedagogen Eva kommer in och ser vad som händer och därefter samtala vidare om det.” Arbetslaget beskriver att de vill ha hjälp med att komma vidare i sitt arbete med att möta barnen i barngruppen på ett bättre sätt. Informanterna skildrar att det finns ett behov av handledning och informanterna redogör för hur de saknar att få handledning ledd av en specialpedagog. Arbetslaget önskar att de tre handledningstillfällena ska ge tips och idéer. Siv beskriver: ”Det är att någon utifrån kommer in och sätter ord på det som händer och sker.” Informanterna återkommer till ovanstående tankegångar. Men informanterna beskriver också i intervjun att det finns mycket erfarenhet och kunskap i arbetslaget. Däremot efterfrågar informanterna hjälp med att strukturera upp det pedagogiska samtalet. Förskolelärarna skildrar det i termer som att de behöver lära sig att inte ”prata i mun” på varandra. Handledningen ledd av Eva ses av informanterna som ett forum, där arbetslaget får ventilera sina tankar om svåra situationer.

Informanterna skildrar hur de får en annan syn på verksamheten i anslutning till Evas observation. De redogör i gruppintervjun för hur Eva lyfte fram konkreta situationer från observationen som har förändrats sedan hon sist var där och observerade. Informanterna beskriver vid gruppintervjun att avslutningen på lunchen är lugnare nu. De nya rutinerna vid lunchen innebär att barnen går tillsammans med en förskollärare till tvättrummet, istället för att gå själva. Därmed fungerar tvättningen bättre då det uppstår färre konflikter. Ordningen vid vilan skiftades i samband med Evas observation, från att barnen satt i soffan med sitt gosedjur, till att gosedjuret fick en egen sovplats på ett bord. Siv beskriver i intervjun: ”Handledningen bidrar till att de får återkoppling på sitt arbete.” De ser samtalen som ett sätt att reflektera över verksamheten. Samtidigt säger de i gruppintervjun att specialpedagogen lyfter fram kunskaper som finns hos dem själva. Gun berättar: ”I arbetslaget finns det mycket faktakunskaper, men hon säger att specialpedagogen hjälper oss att se vad som vi behöver göra mer.”

5.1.2 Analys av första gruppintervjun

Informanterna anser att Evas observation, före första handledningstillfället, ringar in kritiska situationer på avdelningen. Därefter resonerar man om hur det har gått och vad som är nästa utvecklingsmål. Vid gruppintervjun framhåller arbetslaget med allmänna ordalag om vad som är målet med handledningen. Vid genomläsningen av de kvalitativa data kan den specialpedagogiska handledningen tolkas vara ett forum där arbetslaget diskuterar vad som behöver förändras på avdelningen och hur de tillsammans kan göra det. Arbetslaget beskriver att det är viktigt att ta del av en kollegas upplevelse av en svår situation på förskolan. I handledningen beskriver förskoleläraren sin livsvärld och flertalet informanter anser att handledningssamtalen bidrar till att man förstår hur en kollega upplever en situation i barngruppen. Det kan tolkas som att pedagogerna är positiva till handledning och det innebär att man lägger stor vikt vid vad som sägs i samtalen. Vid handledningssamtalet skapar specialpedagogen och förskollärarna gemensamma bilder av vad som är möjligt att förändra på avdelningen och det kan jämföras med det som Berndtssons (2001) beskriver som en möjlighetshorisont. I handledningen beskriver pedagogerna för varandra vad som är möjligt att förändra i svåra situationer på avdelningen. Detta kan skapa nya möjligheter att göra saker på ett nytt sätt, där av beskrivningen möjlighetshorisont.

Förskolelärarna samtalar kring hur de kan ändra sitt bemötande och sitt arbetssätt vid kritiska situationer på avdelningen. Vid samtalet sker en förflyttning av informanternas horisont, genom att de blir bekräftade i sin yrkesroll. Specialpedagogen och kollegor lyfter fram det som fungerar och pedagogen får diskutera med sina kollegor om vad som är nästa steg. I handledningssamtalet upplever förskollärarna att de blir sedda i sitt arbete och de får höra hur en kollega agerar i samma situation. När pedagogen sedan går ut till barnen på avdelningen tar hon med sig dessa erfarenheter. Merleau-Ponty (2006) hävdar att kroppen och dess handlingar är ett medel för kommunikation med världen, vilket bidrar till att informanternas handlingar skapar aktiviteter i barngruppen.

Här kan vidare noteras att upplevelsen av handledningen kan tolkas som ett tankeverktyg. Horisonten för vad som är möjligt förändras och synliggörs i handledning. Goda exempel från barngruppen innebär att horisonten förflyttas för förskollärarna. För att åstadkomma förändring med hjälp av handledning behövs mer än samtal. Vid gruppintervjun anser det berörda arbetslaget att det finns en gemensam bild av vad handledningen innebär. Förskolelärarna uppfattar samtalen som en plats där de tillsammans diskuterar olika dilemman och sedan kunde förskollärarna använda sig av samtalet i barngruppen. Därmed kan förändringen beskrivas som att horisonten förflyttas för varje enskild förskolelärare och det påverkar i sin tur arbetslaget. Vid nästkommande handledning dryftar förskollärarna huruvida

”åtgärderna” fungerar eller inte.Handledningssamtalen bildade också tidliga nu som bidrar till att synliggöra åtgärderna i handledningen, vilket påverkar förskollärarna att göra förändringar av aktiviteter och därmed förflyttar förskollärarna sina horisonter.

Sammanfattningsvis ville arbetslaget att handledningen skulle ge tips och idéer till hur de kunde förändra sitt arbete på avdelningen. Pedagogerna betonar att de anser att samtalen vid handledningen skapar en bra struktur och att alla i arbetslaget kommer till tals.

5.2 De enskilda intervjuerna

Förskolelärarna intervjuas enskilt mellan andra och tredje handledningstillfället. Jag intervjuar dem på deras enskilda planering och syftet är att beskriva hur de upplever handledningen. I resultatet nedan återges en sammanfattning av vad varje informant beskriver i sin intervju. De skildrar hur handledningen påverkar dem i att förändra strukturen på dagen. Däremot poängteras vid den enskilda intervjun att den specialpedagogiska handledningen medverkar till att arbetslaget för fler pedagogiska samtal och diskussioner på avdelningen.

I de enskilda intervjuerna beskrivs att samarbetet mellan kollegorna förändras och de går in och stöttar varandra i svåra situationer. Avlastningen består i att en kollega kan gå ifrån med ett barn för att lösa en konflikt medan den andra pedagogen är kvar med resten av barngruppen. Kommunikationen mellan kollegorna sker i positiva ordalag och arbetslaget beskriver hur en kollega blivit stärkt i sin yrkesroll av att få beröm. Det innebär att stämningen i arbetslaget har förändrats till det bättre. Gun uttrycker: ”Det finns mer glädje i arbetslaget.” Informanterna upplever att arbetslaget känns mer positivt och en av dem säger: ”Det finns en vi-känsla i gruppen.”

5.2.1 Moa

Moa anser att handledningen har stöttat henne i situationer, där det har varit svårigheter. Hennes förväntningar inför handledningen har till viss del införlivats, men hon säger:

Jag har inte fått tillräckligt med tips. Däremot är jag mer lugn nu och bekräftar barnens känslor mer.

På frågan om hur hennes yrkesroll har påverkats så uttrycker hon sig: ”Man får tillåtelse att ta hjälp av andra som kan mer.” I hennes förändring i relation gentemot barnen i gruppen ser hon sig själv som mer positiv. Den specialpedagogiska handledningen har också påverkat arbetslaget. Moa menar att arbetslaget samtalar mer med varandra så att arbetet på avdelningen ska bli så bra som möjligt. Det som Moa vill ta med sig i framtiden är att ännu bättre se mer hur samspejssituationerna ser ut mellan barnen. Hon upplever att det är enklare att reda ut situationer när de uppstår om arbetslaget innan bestämt hur de ska göra. Moa skildrar hur vissa situationer på förskolan har strukturerats upp lite mer än innan handledningen.

5.2.2 Gun

Gun upplever att handledningen med Eva ger henne och arbetslaget: ”Hjälp med att alla kommer till tals vid ett samtal.” Gun ser en fördel med att ha handledning, för då kommer allas åsikter fram. Eva förmedlar även de positiva sakerna som fungerar i verksamheten och för det vidare till arbetslaget. Gun beskriver hur hon upplever hur mycket lättare det är för henne att se saker och ting från en annans perspektiv då det kommer någon utifrån. Handledningen har synliggjort hur viktigt det är att berömma kollegor och Gun ger exempel

på hur hon har sett hur det stärker kollegor. I framtiden vill hon ta med sig det. I intervjun säger Gun:

Jag hoppas att jag ska komma ihåg att ge sina kollegor eloger.

Guns förväntningar inför den specialpedagogiska handledningen är att den ska klargöra dilemman i barngruppen och stärka personalgruppen. Gun upplever att handledningen har bidragit till att vi-känslan i gruppen har stärkts och hon tycker sig se att alla i personalgruppen är gladare. ”Handledningen har hjälpt oss att sätta fokus på de saker vi måste förändra”, säger Gun. Hon skildrar även hur tankesättet kring lunchen och vilan har automatiserats och skildrar att man inte längre tänker på det.

5.2.3 Siv

Siv anser att den specialpedagogiska handledningen sätter fokus på olika saker i arbetet och specialpedagogen som leder handledningen bekräftar henne i sin yrkesroll. Det betyder att Siv ser hur arbetssättet förändras genom att jobba på ett annat sätt och det arbetet kan utvecklas med hjälp av handledning och hon beskriver följande:

Jag arbetar med att bekräfta känslan hos barnet och detta är något som jag har tagit med sig från den specialpedagogiska handledningen.

Siv berättar att handledningen gör att hon kan använda sig av sina gamla erfarenheter, men dessa ses i ett nytt ljus:

Organisering av barn, val av aktivitet och struktur på dagen har förändrats genom att jag tar med sig tankar och tips från handledningen.

Siv framhåller att hon fått ett nytt synsätt på många saker. Hon ser även ett behov i gruppen av specialpedagogisk handledning. Hon tycker att det är bra att få den här återkopplingen, att få bolla andra problem, lyfta frågor och ämnen i personalgruppen, det tror hon att de behöver. I intervjun berättar hon hur händelser i barngrupp, där svårigheter får en annan innebörd efter handledningen. Diskussioner som fördes vid handledningen bidrar till att hon får en bättre förståelse för barnens olika behov. Hon ser samtalen vid handledning som en form av kompetensutveckling.

5.2.4 Analys av de enskilda intervjuerna

Vid de enskilda intervjuerna återkommer informanterna till liknande situationer och händelser som vid den första gruppintervjun. De betonar att en förändring som skett i samband med handledning är att de upplever att de fått till stånd omorganisation av grupper och skiftad struktur på dagen. Samtalet vid handledning påverkar arbetslagets organisering av arbetet i barngruppen. Vidare anser informanterna handledningen vara ett sätt att få varandras praktik beskriven. Det liknar jag vid att informanterna får en förståelse för att samma situation kan upplevas på olika sätt av olika förskolelärare. Det anses också viktigt att förstå hur man upplever olika situationer för att sedan kunna förändra sitt arbetssätt. Förskolelärarna beskriver sin livsvärld och hur de upplever sin situation på förskolan.

Jag tolkar det som att diskussionerna i en specialpedagogisk handledning skapar fasta ramar och trygghet i personalgruppen. Detta togs även upp av informanterna vid den tidigare gruppintervjun. Här anser jag att förståelsen av varandras livsvärld är central. Den levda

kroppen får också stå symbol för hur informanterna bemöter barn och kollegor och hur det i sin tur påverkas av förändring. Förskollärarna är vana vid att diskutera och föra strukturerade samtal med en specialpedagog. I handledningen startar en process som medverkar till att arbetslaget skapar en gemensam målbild av en situation. För att komma i mål måste varje pedagog ha en klar bild av vad som ska göras och hur. Arbetslaget kan vid varje handledning relatera till vad som har hänt på avdelningen sedan förra tillfället. De kan också lättare se hur vilan, lunchen och samlingen har förändrats.

Det finns en samstämmighet hos förskollärarna och i resultatet framkommer att arbetslaget på förskolan arbetar tillsammans och förändringar är resultat av att pedagogerna tillsammans beslutar sig för att förändra ett arbetssätt/förhållningssätt i t.ex. en samling. Det betyder att informanterna förändrar sitt sätt i samlingen. Ett gemensamt beslut är att de får en bestämd plats i samlingsringen. Det betyder att en pedagog är i samlingsrummet innan barnen går in till samling. En annan hjälper barnen som kommer in i rummet till rätt plats. Förskolelärarna skildrar i de enskilda intervjuerna att deras kommunikation mellan varandra är tydligare. Härvid kan det tolkas som att Schütz beskrivning för-att nå målet (lugn lunch, fungerande samling etc.) behöver pedagogerna aktivt utföra handlingar. Dessa handlingar är att pedagogerna utför nya rutiner och aktiviteter i samlingen, vilan och lunchen som bidrar till att det blir lugnt vid dessa situationer. Vid handledningstillfällen skapas också gemensamma tidsliga nu för arbetslaget.

Sammanfattningsvis uttrycker pedagogerna vid de enskilda intervjuerna att de känner sig gladare. Pedagogerna beskriver hur de går in och stöttar varandra i svåra situationer och att dessa situationer underlättas, när man i arbetslaget i förväg valt en strategi. Arbetslaget återkommer till hur handledningen är en plats där dessa situationer diskuteras.

5.3 Den avslutande gruppintervjun

Syftet med den avslutande gruppintervjun är att se hur arbetslaget använder sig av handledningen, och om man i resultatet kan urskilja hur en kollektiv kompetens byggs upp. Arbetslaget berättar i intervjun att den största förändringen i anslutning till handledningen är att informanterna bekräftar känslan hos barnen. Arbetslaget beskriver handledningen som ett forum, där de blir bekräftade i sin yrkesroll. De redogör för hur handledningen har påverkat deras arbetssätt och struktur på dagen.

Förskolelärarna i arbetslaget skildrar den specialpedagogiska handledningen som ett sätt att tvingas tänka till och se saker från ett nytt perspektiv. Arbetslaget beskriver hur de får se saker från ett nytt sätt och samtliga pedagoger skildrar hur viktigt det är att de som pedagoger alltid bekräftar känslan hos barnen i gruppen. En av förskollärarna beskriver också att de har bestämt sig för ett gemensamt förhållningssätt gentemot barn i behov av stöd och det innebär att de ger barnen i gruppen mer utrymme i form av att få lov att gå ifrån när det är i behov av det.

Informanterna beskriver vilka situationer som behöver förändras i verksamheten och hur de som arbetslag kan stötta varandra. Moa uttrycker. ”Man lär av varandra.” Siv beskriver i gruppintervjun att arbetslaget ger varandra respons på varandras arbete och hon skildrar följande. ”Vi har verkligen kunnat få till ett jättebra samarbete, där vi ger varandra respons och vi ser varandras arbete.” I gruppintervjun diskuteras syftet med ett förändrat arbetssätt och Moa säger: Nu tänker jag på vad problemet egentligen är. Arbetslaget säger att de i varje situation bör de ha med sig vad som har sagts vid handledningen. Informanterna beskriver att de har lärt sig att få till ett bättre samarbete. ”Eva tvingar dem till att tänka till och att de inte tänkt på saker som hon ser det.” Siv berättar att arbetslaget gemensamt har bestämt sig för att

agera lika i olika situationer. Samtliga förskolelärare upplever att samarbetet i arbetslaget är bättre. Ett framtida mål berättar de är att de vill bli bättre på att lyssna på varandra.

5.3.1 Analys av den avslutade gruppintervjun

Arbetslaget skildrar i gruppintervjun att specialpedagogen ses som en av drivkrafterna till varför förändringen äger rum. Det kan tolkas, som i likhet med Schütz, att det i handledningen skapas ett tidsligt nu. I samtalet mellan specialpedagogen och informanterna dryftas handlingar som är riktade mot framtiden och referenspunkten är handledningssamtalen. För att skapa en lugn och fin vila, lunch och samling utför pedagogerna aktiviteter som bidrar till det. Det kan i likhet med tidigare intervjuer innebära att varje pedagogs förändring kan ses som en horisont. Om varje informant i undersökningen utför förändringen blir effekterna påtaglig på avdelningen. Det bidrar till att samarbetet mellan pedagogerna utvecklas och blir bättre.

Jag anser att arbetslaget i den avslutade gruppintervjun beskriver konkreta situationer för varandra som underlättar för barnen i verksamheten. Detta hävdar jag är ett tecken på att informanterna uppvisar en tydlighet inför varandra. Det är inte enbart barnen som blir bekräftade av förskollärarna, utan arbetslaget har blivit bättre på att bekräfta varandra. Ett led i detta kan också vara att arbetslagets pedagogiska samtal måste förändras, något som framhölls vid den första gruppintervjun. Samtalsmetodiken är med andra ord ett förbättringsområde för arbetslaget. Det är även något som arbetslaget återger som ett framtida mål.

Den specialpedagogiska handlingen medverkar till att informanterna strukturerar upp vissa situationer under dagen. Det kan liknas vid en förflyttning av förskollärarnas horisont. Pedagogiska diskussioner i samband med intervjuer och handledning, skapar motivation till att bryta mönster. Det kan tolkas som att den specialpedagogiska handledningen bidrar till att man ser den egna verksamheten från olika perspektiv. Den enskilda förskolelärarens eget görande blir synligt i ett strukturerat samtal ledd av en specialpedagog. Samtalen medverkar sedan till att fler samtal förs mellan pedagogerna på avdelningen. Begreppet horisont handlar om hur tanke och handling sätter stopp för förändring eller möjliggör en. Gun berättar att en förändring som sker i arbetslaget i anslutning till handledning är att informanterna berömmar kollegor i större utsträckning, vilket i sin tur kan tolkas som att när man lyfter en kollega, påverkas yrkesuppdraget och därigenom kan liknas vid en förflyttning av horisonter ske. Med andra ord betyder det att när kollegerna ger varandra beröm vågar personen i fråga testa nya saker i barngruppen.

I gruppintervjun hävdar informanterna hur handledningssamtalet medverkar till att vardagliga pedagogiska dilemman diskuteras. Dessa samtal bidrar till att de tar gemensamma beslut om hur olika situationer ska hanteras. En förändring i anslutning till handledning är att förskollärarna skildrar arbetet vid exempelvis samlingen. Jag framhåller att de pedagogiska diskussionerna i samband med intervjuer och handledning skapar motivation till att bryta mönster och därigenom förflyttas horisonten för förskollärarna. Här tolkar jag det som att de situationer som förskollärarna beskriver i de tidigare intervjuerna inte längre tas upp av förskollärarna utan det är nu en del av den dagliga strukturen på dagen.

I gruppintervjun kan resultatet tolkas som att förskollärarna använder handledningen för att reflektera över sitt arbetssätt. Informanterna belyser att förändringen i anslutning till handledning, som att samtalet sätter fokus på det som händer här och nu. De betonar hur handledning uppmärksammar pedagogernas kompetens. En av informanterna beskriver det

som att man ser hur andra kollegor gör. Det kan tolkas som att den enskilda *livsvärlden* hos varje förskolelärare uppmärksammas i handledning och därmed blir en del av arbetslagets gemensamma livsvärld. Informanternas enskilda *livsvärldar* är sammanflätade och i vissa situationer kan det tolkas som att de enskilda livsvärldarna tillsammans med kollegornas bildar en kollektiv livsvärld. Samtalen som förs i handledningen möjliggör en förändring hos varje informant och en förflyttning av horisonten sker såväl för den enskilda informanten som för arbetslaget. I gruppintervjun återger informanterna att förändringen som skett i anslutning till handledning är hur arbetslaget bekräftar barnet genom att de har omorganiserat vilan och lunchen, de har också lärt sig hur man stöttar och hjälper en kollega. Det som förskoleläraren enskilt inte kan påverka kan gruppen tillsammans medverka till att förändra. En informant beskriver i intervjun, ”i handledningen synliggörs det vi gör med barn i behov av stöd.” Här kan den levda kroppen stå som symbol för att visa att förhållningssätt påverkar den enskilda livsvärlden och förändringen blir starkare när alla förskolelärare drar mot samma mål och då uppstår plötsligt en kollektiv delad livsvärld. Därmed är livsvärlden olika för olika människor i samma situationer (Bengtsson 2005, s. 17ff.), detta synliggörs i samband med handledning.

Under veckorna som undersökningen pågick förändrades diskussionen i arbetslaget och i den avslutade gruppintervjun samtalar informanterna om hur arbetslaget gemensamt kan förändra arbetet kring elever i behov av stöd. I de tidigare intervjuerna betonar man vad var och en gör. Den främsta förändringen de upplever och skildrar i den avslutande gruppintervjun är att arbetslaget som helhet beskriver hur viktigt det var att ha en gemensam inställning inför uppdraget. Det kan också tolkas som att förändringen vid vila, lunch och samling blir starkare när pedagogerna strävar åt samma håll. Arbetslaget upplever att det nu känns lättare att be varandra om hjälp. Informanterna beskriver att det nu finns en starkare vi-känsla i gruppen i anslutning till handledningen. I den sista gruppintervjun upplever jag att informanterna bekräftar varandra på ett nytt sätt. Det kan också tolkas som att samarbetet inneburit att arbetslaget kan liknas vid att ha skapat en kollektiv delad livsvärld. I anslutning till handledning skapar informanterna språkliga möten som innebär förståelse inför varandras livsvärld.

Sammanfattningsvis handlar den sista gruppintervjun om att arbetslaget beskriver hur handledningen medverkar till att fler pedagogiska diskussioner på avdelningen sker. Pedagogerna anser att stämningen bland kollegerna är bättre och en orsak till det är att man ger varandra beröm. När informanterna bekräftar varandra positivt bidrar det till också till att man förändrar arbetssättet på avdelningen.

6. Diskussion

Med grund i en livsvärldsansats är syftet med studien att studera hur handledning påverkar förskollärare som får specialpedagogisk handledning. Finns det då en möjlighet att studera en förändring hos förskolelärare under endast några månader?

6.1 Metoddiskussion

Studie skrivs fram i en positiv anda och det påverkar resultatet i samma riktning. Arbetslaget och specialpedagogen är tillmötesgående och det påverkar tolkningen av studiens kvalitativa data. Deras inställning till handledning och till studien tolkar jag som att arbetslaget är förändringsbenägna. Vid en mindre studie som den här är det viktigt att beakta huruvida resultatet är en samling lyckliga omständigheter? Specialpedagogen i studien valde ut ett arbetslag som skulle passa till att medverka i en handledning. Dessutom skulle handledningen passa in i tidsramen för studien. Bengtsson (2005) framhåller att i en kvalitativ studie med grund i en livsvärld är det viktigt att ha valt en grupp som representerar det som har studerats. Därmed anser jag att ansatsen medverkar till att beskriva hur tre förskolelärare upplever handledningen och vilken förändring som de skildrar i studien. Resultatet lyfter fram förändringar som sker hos informanterna och i arbetslaget under tre månader. Därför anser jag i likhet med Bengtsson att det inte är aktuellt att generalisera studiens resultat. Syftet är att få inblick i tre pedagogers livsvärld.

6.2 Resultatdiskussion

Studien tillförlitlighet påverkas av hur väl jag har kunnat beskriva varje enskild förskolelärare och arbetslagets förändringar i resultatet. Förskollärarna i studien har skildrat att samarbete i arbetslaget förändrats i anslutning till handledningarna och informanterna beskriver att det är lättare att be varandra om hjälp i svåra situationer. Det är något som förskollärarna i studien poängterar värdet av i den första gruppintervjun, som hade till syfte att belysa förväntningarna inför handledningen. I den sista gruppintervjun hävdar förskollärarna att samarbetet fungerar bättre och arbetslaget känner en vi-känsla i gruppen.

Det finns också paralleller i studiens resultat till Sahlins (2004); Bladinis (2004) och Blossings (2008) forskningsresultat. En av likheterna är att informanterna beskriver att handledningen har gett dem nya infallsvinklar. Det har i berörd studie medverkat bland annat till att förskollärarna förändrar strukturen vid lunchen, vilan och samlingen. Innan handledningen sattes igång var dessa situationer inte till belåtenhet. Ändringar som sker på avdelningen i anslutning till handledningssamtalen kan tolkas som ett resultat av arbetslagets gemensamma arbete. När pedagogerna har beskrivit sin livsvärld har kollegan kunnat förstå hur arbetskamraten upplever en situation och det har i sin tur inneburit att kollegan har gått in och stöttat upp i svåra situationer. Specialpedagogisk handledning kan också beskrivas som ett sätt att förstå sitt uppdrag och detta framkommer i forskning såsom Blossning (2008), Ahlberg (2007) och Bladini (2004). En av informanterna menar: "Handledning innebär att någon kommer utifrån och sätter ord på det som händer och sker." Det har i resultatet visat att förskollärarna i samtal förstår situationerna på avdelningen på ett nytt sätt. Arbetslaget i studien vill ha specialpedagogisk handledning och upplever att det ger dem en chans att som en av informanterna säger, "bolla med någon utifrån". I resultatet framlägger informanterna

att de vill bli bekräftade i sin yrkesroll. Vid första intervjun upplevde förskollärarna att de blev bekräftade av specialpedagogen, medan vid den sista gruppintervjun tolkar jag det som att kollegiet bekräftade varandra i större utsträckning.

Arbetslaget upplever att specialpedagogen i handledning hjälper dem att se saker från ett nytt perspektiv. Detta har framskrivits i Bladini (2004) resultat och handledning kan liknas vid ett rum för reflektion. Informanterna använder också detta uttryck vid intervjuerna och uttrycker att handledning innebär att arbetslaget kan reflektera över sitt arbetssätt. Det finns likheter med hur pedagogerna i föreliggande studien upplever och beskriver sin handledning med vad Bladini och Sahlin (2004) framställer i sina resultat. Det kan tolkas som att specialpedagoger upplever specialpedagogisk handledning på liknande sätt som informanterna i studien som får handledning.

Resultatet i föreliggande studie visar att informanterna i undersökningen upplever den specialpedagogiska handledningen som ett sätt att förstå och se sin praktik från ett nytt perspektiv. Arbetslag upplever också att kommunikationen mellan dem på avdelningen fungerar bättre. De känner sig gladare och ger varandra bättre stöttning och feedback i arbetet. Gjems (1997) anser att arbetslaget i handledningssituationer upptäcker den kollektiva kompetensen och i samma riktning visar också studiens resultat. Förskollärarna skildrar i resultatet hur den positiva förstärkningen sker bland annat genom att de ger varandra konstruktiv kritik.

Informanterna i studien är vana vid att diskutera och föra strukturerade samtal med en specialpedagog. Den specialpedagogiska rollen kan liknas vid en person som håller i strukturerade samtal. Om dessa samtal uteblir innebär det en risk för att tankegångarna inte hålls vid liv. Specialpedagogisk handledning är en metod att nå reflekterande samtal och handledning kanske inte ska liknas vid en punktinsats utan som en arbetsmetod, som är ett återkommande inslag i den inplanerade verksamheten. Det som lyfts fram i resultatet är att förändringar som förskollärarna upplever sker inom en kort tidsintervall. Studien sträcker sig från oktober till mitten av december och det har visat på hur positiv specialpedagogisk handledning av ett arbetslag upplevs som värdefull för pedagogerna. Bladini (2004), Sahlin (2004) och Blossing (2008) följer arbetslag under längre perioder och på så vis urskiljs mönster i ett större arbetsmaterial.

6.3 Specialpedagogiska implikationer

Handledning ledd av en specialpedagog anser jag är en viktig del av det specialpedagogiska uppdraget. Samtalen ger pedagoger en möjlighet att få en ökad förståelse för sitt uppdrag. Och medverkar till att specialpedagogiska teorier och forskning kopplas samman med den praktiska verksamheten. Vidare hävdar jag i likhet med Ahlberg (2007) att ämnet specialpedagogik är ett tudelat ämne, där forskning och verksamhetsfält berikar varandra. I resultatet har det också framkommit hur viktigt det är för pedagogerna att få ha strukturerade samtal med en specialpedagog. Handledningen har medverkat till att arbetslaget har förändrat sitt arbetssätt och informanterna gav uttryck för att de känner sig mer glada. Det är därmed viktigt att synliggöra och förstå hur handledning ledd av en specialpedagog kan innebära en skillnad för pedagogerna i deras arbete på förskolan.

Ur ett samhällsperspektiv är det också viktigt att kunna påvisa hur specialpedagogisk handledning stöder barn i behov av särskilt stöd. Handledda samtal ledd av en specialpedagog, anser jag i likhet med bland annat Ahlberg (2007) och Bladini (2004), är ett sätt att reflektera över den egna praktiken. I samtal ges förskolelärare möjlighet att förstå

situationer från ett annat perspektiv och därmed kan liknande situationer hanteras annorlunda av pedagogerna. Förändringar som pedagogerna i studien upplever är att arbetslaget beskriver att de känner sig gladare, och att samarbetet mellan pedagogerna fungerar bättre. Jag anser att med relativt små resurser i form av handledning kan förändring komma till stånd på en förskola.

6.4 Förslag till vidare forskning

Framtida projekt inom specialpedagogisk forskning skulle kunna vara att med grund i en livsvärldsansats studera hur specialpedagogisk handledning påverkar arbetet i en barngrupp under en längre tid. I en longitudinell studie kan fler och djupare konsekvenser av hur förskollärare upplever sin handledning belysas.Handledningssamtalet ger pedagoger en förståelse för varandras praktik. I samtalet får förskolläraren en chans att beskriva sin livsvärld. Det bidrar till en större förståelse för kollegors upplevelser och ger pedagogerna en chans att bygga upp en kollektiv kompetens i arbetslaget. Jag anser i likhet med Björk-Åkesson (2007) att specialpedagogisk forskning bidrar till att studera hur samspel mellan individ och miljöfaktorer ser ut. I den specialpedagogisk handledning är syftet att diskutera hur barn, förskollärare, lokaler och material samspelar. Därmed skapas det goda förutsättningar för att möta alla barn efter sina förutsättningar.

7. Slutord

Glädje och positiv anda skapar förändring och det är något som framkommer i undersökningen. Det är viktigt att lyfta fram det som är positivt för det öppnar upp för nya möjligheter – eller förflyttning av horisonter.

Referenslista

- Ahlberg, A. (1992). *Att möta matematiska problem: en belysning av barns lärande*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Ahlberg, A. (1995). *Att möta matematiken i förskolan. Matematiken i temaarbetet*. (Rapport, 1995:14). Göteborg: Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet.
- Ahlberg, A. (1999). *På spaning efter en skola för alla*. (Rapport, 1999:08). Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.
- Ahlberg, A., Klasson, J-Å., & Nordevall, E. (2002). *Reflekterande samtal för pedagogisk utveckling. Lärare och specialpedagog i samverkan om lärande i matematik*. Jönköping: HLK
- Ahlberg, A. (2007). Handledning för förändring. I T. Kroksmark & K. Åberg (Red.), *Handledning i pedagogiskt arbete* (s. 241-267). Lund: Studentlitteratur.
- Ahlberg, A. (Red.) (2009). *Specialpedagogisk forskning – en mångfasetterad utmaning*. Lund: Studentlitteratur.
- Anisow, M. (1998). Arguments for research and theorising. I C. Clark, A. Dyson, & A. Millward, (Ed.), *Theorising special education* (s. 7-20). London and New York: Routledge.
- Aspers, P. (2011). *Etnografiska metoder* (2:e uppl.). Stockholm: Liber.
- Bengtsson, J. (2005). En livsvärldsansats för pedagogisk forskning (2:e uppl.). I J. Bengtsson (Red.), *Med livsvärld som grund* (s. 9-58). Lund: Studentlitteratur.
- Bengtsson, J. (2001). *Sammanflätningar* (3:e uppl.). Göteborg: Daidalos.
- Berg, G. (2003). *Att förstå skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Berndtsson, I. (2001). *Förskjutna horisonter. Livsvärldsförändring och lärande i samband med synnedsättning eller blindhet*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Berndtsson, I. (2009). Att Lära med nedsatt kroppslig funktion. I A. Ahlberg (Red.), *Specialpedagogisk forskning – en mångfasetterad utmaning* (s. 251-274). Lund: Studentlitteratur.
- Bladini, K. (2004). *Handledning som verktyg och rum för reflektion. En studie av specialpedagogers handledningssamtal*. Karlstad: Karlstad University Studies.
- Blossing, U. (2008). *Kompetens för samspelade skolor: om organisationer och skolförbättring*. Lund: Studentlitteratur

- Björk-Åkesson, E. (2007). Specialpedagogik – Ett kunskapsområde med många dimensioner. I C. Nilholm, & E. Björk-Åkesson (Red.), *Reflektioner kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna* (s. 85-99). (Vetenskapsrådets rapportserie, 5:2007). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Danielsson, L. & Liljeroth, I. (1996). *Vägval och växande – förhållningssätt, kunskap och specialpedagogik för yrkesverksamma hjälpare* (2:e uppl.). Stockholm: Liber.
- Denscombe, M. (2009). *Forskningsboken. För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (2:e uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Gjems, L. (1997). *Handledning i professionsgrupper*. Lund: Studentlitteratur.
- Hammarström-Lewenhagen, B. & Ekström, S. (1999). *Det mångtydiga mötet – ett försök att förstå komplexiteten i pedagogisk handledning med yrkesverksamma*. Stockholm: HLS förlag.
- Hammarström-Lewenhagen, B. (2006) *Följ mig bortåt vägen. Om pedagogisk handledning i förskolan*. Stockholm: HLS förlag.
- Kvale, S. (1997). *Den Kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (2007). Livslångt lärande och handledning i ett postmodernt konsumtionsamhälle. I T. Kroksmark, & K. Åberg (Red.), *Handledning i pedagogiskt arbete* (s. 61-76). Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys. Exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur.
- Lauvås, P., & Handal G. (2001). *Handledning och praktisk yrkesteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Lendahls Rosendahl, B., & Rönnerman, K. (2002). *Handledning av pedagogiskt yrkesverksamma. En utmaning för skolan och högskolan*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Lpfö 98, (reviderades till Lpfö 2010). Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Merleau-Ponty, M. (2006). *Kroppens fenomenologi*. Göteborg: Daidalos.
- Normell, M. (2002). *Pedagog i en förändrad tid. Om grupphandledning och relationer i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Näslund, J. (2007). Socialpsykologiska aspekter på makt i handledning. I T. Kroksmark & K. Åberg (Red.), *Handledning i pedagogiskt arbete* (s. 165-178). Lund: Studentlitteratur.
- Persson, B. (2007). Svensk specialpedagogik vid vägskäl eller vägs ände? I C. Nilholm, & E. Björk-Åkesson, (Red), *Reflektioner kring specialpedagogik – sex professorer om*

forskningsområdet och forskningsfronterna (s. 52-65). (Vetenskapsrådets rapportserie, 5:2007). Stockholm: Vetenskapsrådet.

Persson, S. (1998). *Förskolan i ett samhällsperspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Rönnerman, K. (2007) Handledning i ljuset av aktionsforskning. I T. Kroksmark, & K. Åberg (Red.), *Handledning i pedagogiskt arbete* (s. 99-118). Lund: Studentlitteratur.

Sahlin, B. (2004). *Utmaning och omtanke. En analys av handledning som en utvidgad specialpedagogisk funktion i skolan med utgångspunkt i tio pionjärens berättelse*. Stockholm: HLS Förlag.

Scherp, H-Å. (2009). *Att leda lärprocesser*. Karlstad: Karlstad University Press.

SFS 2007:638. Examensförordning för specialpedagoger. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Stiwne, D. (2005) Om handledningens ”negativa potential”. I M. Larsson, & J. Lindén (red.), *Handledning – perspektiv och erfarenheter* (s. 125-140). Lund: Studentlitteratur.

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap* (2:e uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer* (4:e uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet. (2007). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. Hämtat från Internet 13-02-03: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod* (2:e uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Åberg, K. (2007). Handledda lärargrupper – för vad och vem? I T. Kroksmark, & K. Åberg (Red.), *Handledning i pedagogiskt arbete* (s. 77-98). Lund: Studentlitteratur.

Ödman, P-J. (1998). Intervjuer: Hermeneutiska strategier. I G. Arwefedson, & P-J. Ödman, (red.), *Intervjumetoder och intervjutolkning* (s. 17-25). (Häftet för didaktiska studier Nr 65). Stockholm: HLS Förlag.

Bilagor

Bilaga1. Informationsbrev till förskollärarna i studien

Röster från enHandledning

Mitt namn är Liv Hyltén-Cavallius och just nu skriver jag på en uppsats på 15 högskolepoäng inom ämnet specialpedagogik. Studien innebär att er arbetsgrupp kommer att träffa mig vid handledning och vid intervjuer. Det som sägs vid handledningen kommer inte att tas upp i arbetet. Studiens datainsamling är de intervjuer som hålls med er pedagoger. Vilket innebär att jag sitter med vid er handledning, men jag är en passiv besökare.

Syftet med grupp- och individintervjuerna är att synliggöra de tankegångar som ni får genom att delta i specialpedagogisk handledning. Undersökningens första fas är att jag intervjuar er tillsammans innan det andra handledningstillfället. Här vill jag bland annat ta reda på hur ni som grupp ställer er till handledning och vilka era förväntningar är. Efter den andra handledningen vill jag träffa er var och en enskilt för en intervju. I den intervjun vill jag synliggöra processen och ta reda på hur förväntningarna kring handledning ser ut? Hur tänker du kring handledning och hur omsätts det i praktiken?

Den 7 december är det sista tillfället jag deltar och då skulle jag vilja träffa er som grupp efter handledningen. Syftet med den intervjun är att ”knyta ihop säcken” och ställa frågor om hur era förväntningar har infriats och hur ni som grupp vill arbeta vidare.

Tiden mellan träffarna är lång och i studien vill jag få fram vilka processer och tankegångar som sätts igång hos dig efter en handledning. Eftersom jag tror att handling och ord står i förbindelse med varandra skulle det vara intressanta att följa din resa. Min fråga är om du skulle kunna tänka dig att skriva ner tankar och idéer som du får under dessa veckor? Anteckningarna skulle jag sedan använda i arbetet och vara ett komplement till intervjuerna.

Jag har tystnadsplikt och det innebär att det som sägs i handledningen inte förs vidare. Anteckningarna som jag för vid handledning är till stöd för mig när jag ska intervjuar er. Du som deltagare i studien har också rätt att avsluta när som helst. Men för att kunna slutföra min undersökning är din röst värdefull. Genom din medverkan bidrar du till att tankegångarna och handlingarna som sätts igång efter och i samband med specialpedagogisk handledning lyfts fram. Med andra ord; hur kan specialpedagoger möta pedagoger på ett ännu bättre sätt genom att förstå vad handledningen bidrar till. Min förhoppning är också att mitt bidrag till forskningen förhoppningsvis ska höja statusen för handledning och därigenom sätts kanske ännu mera tid och resurser in.

Tack för din medverkan!

Liv Hyltén-Cavallius

Jag ger mitt samtycke till att medverka i studien

Bilaga 2. Frågeguide till gruppintervju 1 (oktober)

Vilka är era kollektiva förväntningar?

Vad önskar ni /Vad vill ni att den specialpedagogiska handledningen ska ge?

Vem har initierat den specialpedagogiska handledningen?

Hur tror ni att det kommer att vara?

Hur tänker ni ta tillvara dessa tre specialpedagogiska handledningstillfällen?

Bilaga 3. Frågeguide till förskollärarnas enskilda intervju (november)

Vad har den specialpedagogiska handledningen gett dig så här långt?
Kan du ge exempel på konkreta förändringar i form av val av metod, aktivitet etc.

Vilka förväntningar har du på den specialpedagogiska handledningens roll, när det handlar om förändringar?

Hur vill du beskriva att den specialpedagogiska handledningen har påverkat dig och dina kollegor i det dagliga arbetet?

Hur skulle du vilja beskriva den specialpedagogiska handledningens framtida roll, vad tror du att det kommer ge dig för verktyg i framtiden? Vad tror du att du har påverkats mest av? Kan du ge konkreta exempel?

Har dina förväntningar och upplevelser av den specialpedagogiska handledningen förändras under resans gång?

Vilka tankar och känslor har förändras genom den specialpedagogiska handledningen?

Beskriv hur handledningen har påverkat din upplevelse och tankesätt i din yrkesroll?
Kan du ge några konkreta exempel på hur du använder dig av dessa tankeverktyg i arbetet i barngrupp?

Kan du ge exempel på hur den specialpedagogiska handledningen har förändrat din roll i barngrupp? Har den påverkat ditt val av organisering av grupper av barn, val av aktiviteter, struktur på dagen?

Finns det några situationer i barngrupp, där du kan ge exempel på hur upplevelsen av den specialpedagogiska handledningen har inneburit att val aktivitet och struktur har påverkat dig?

Beskriver din upplevelse av den specialpedagogiska handledningen och hur påverkats arbetssätt? Kan du ge konkreta exempel?

Kan du ge exempel på hur den specialpedagogiska handledningen kommer att påverka din inställning till barn i behov av stöd?

Bilaga 4. Frågeguide till gruppintervju 2. (december)

Vilken funktion har den specialpedagogiska handledningen haft?

Tänker ni som grupp annorlunda, hur i så fall?

Hur visar det sig?

Kan du ge exempel?

I vilka situationer har den specialpedagogiska handledning bidragit till att ni som arbetslag har förändrat ert arbetssätt?

Hur har den kollektiva kompetensen och tänkandet förändrats genom specialpedagogisk handledning?

Hur tänker ni förvalta det här?

Hur har erat arbetssätt synliggjorts under den specialpedagogiska handledningen?

Ser ni ett behov att förändra?

Hur tänker ni att ni behöver göra framöver?

Vad har deltagandet gett er som grupp?